

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الْيَهُودَ وَالنَّصْرَىٰ أَوْلِيَاءَ ۚ
بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ ۚ وَمَن يَتَوَلَّهُمْ مِنكُمْ فَإِنَّهُ مِنهٖم ۚ إِنَّ
اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿٥١﴾ فَتَرَى الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم
مَّرَضٌ يُسَارِعُونَ فِيهِمْ يَقُولُونَ نَخْشَىٰ أَن تُصِيبَنَا
دَائِرَةٌ ۚ فَعَسَىٰ اللَّهُ أَن يَأْتِيَ بِالْفَتْحِ أَوْ أَمْرٍ مِّنْ عِنْدِهِ
فِيُصِيبِحُوا عَلَىٰ مَا أَسْرَوْا فِي أَنفُسِهِمْ نَدِمِينَ ﴿٥٢﴾ وَ
يَقُولُ الَّذِينَ ءَامَنُوا أَهٗؤُلَاءِ الَّذِينَ أَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ
أَيْمَانِهِمْ إِنَّهُمْ لَمَعَكُمْ ۚ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فَأَصْبَحُوا
خٰسِرِينَ ﴿٥٣﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا مَن يَرْتَدَّ مِنكُمْ
عَن دِينِهِ فَسَوْفَ يَأْتِي اللَّهُ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ
أَذَلَّةٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٍ عَلَى الْكٰفِرِينَ يُجَاهِدُونَ
فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَآئِمٍ ۚ ذٰلِكَ فَضْلُ اللَّهِ
يُؤْتِيهِ مَن يَشَآءُ ۚ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٥٤﴾ إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ
وَرَسُولُهُ ۚ وَالَّذِينَ ءَامَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ وَ
يُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَ هُمْ رٰكِعُونَ ﴿٥٥﴾ وَمَن يَتَوَلَّ اللَّهَ
وَرَسُولَهُ ۚ وَالَّذِينَ ءَامَنُوا فَإِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْغٰلِبُونَ ﴿٥٦﴾

درس هفتم

امامت، تداوم رسالت

از آنجا که قرآن کریم، آخرین کتاب آسمانی و رسول خدا ﷺ خاتم پیامبران است، این سؤالات مطرح می شود که :

طرح و برنامه خداوند برای جامعه اسلامی، پس از رسول خدا ﷺ چیست؟
این جامعه در چه مسیری و چگونه باید حرکت کند؟

بعد از پیامد اسلام، مسلمانان در عهده چه کسانی باید قرار بگیرد؟

پاسخ تفکر در حدیث صفحه ۹۰

پاسخ سوال ۱: به خاطر اینکه در مراسم حج که هزاران نفر شرکت می کردند از جانشینی حضرت علی (ع) آگاه شوند تا بعداً ادعا نکنند که پیامبر (ص) جانشینی برای خود نصب نکرده است

پاسخ سوال ۲: زیرا تداوم راه پیامبر وابسته به این بود که بعد از ایشان جانشین شایسته ای برای آن حضرت تعیین شود تا راه و منش ایشان را ادامه دهد پس انجام ندادن این مأموریت که باعث لطمه به دین و جامعه اسلامی می شد مساوی عدم انجام رسالت بود
پاسخ سوال ۳: نشانه ی معرفی امام علی (ع) به جانشینی پیامبر (ص) است و تبریک و دست دادن به منزله ی بیعت و قبول ولایت از جانب مردم است .

پاسخ سوال ۴: اولاً: پیامبر اسلام پیش از جمله (من کنت مولاه) فرمودند: (ایها الناس بالمومنین من انفسهم) همانطور که در جمله ی پیشین صحبت از ولایت است در جمله بعدهم باید صحبت از ولایت و سرپرستی باشد تا ارتباط معنوی در جمله محفوظ بماند.
ثانیاً: هیچ عاقلی باور نمی کند که پیامبر مردم را در شرایط و در آن هوای گرم نگره دارد و منظورش فقط این باشد که بگوید هر کس من دوست او هستم علی (ع) دوست اوست.

۲. در مورد ادامه پیدا کردن دو مسئولیت پیامبر (ص) یعنی تعلیم و تبیین دین و ولایت و حکومت، پس از رحلت او سه فرض مطرح است آنها را بنویسید؟

برای رسیدن به پاسخ سؤالاتی که در ابتدای درس طرح شد، قبل از هر چیز لازم است مشخص سوال ۱: در میان مسئولیت‌های پیامبر کدام یک با رحلت ایشان پایان می‌پذیرد و کدام یک باید ادامه یابد؟
۱) در میان مسئولیت‌های سه گانه رسول خدا، مسئولیت اول، یعنی دریافت و ابلاغ وحی به مردم، با ختم نبوت پایان می‌پذیرد و کتاب قرآن، آخرین کتاب آسمانی است و نیازی به آوردن کتاب جدیدی نیست. اما دو مسئولیت دیگر، یعنی «تعلیم و تبیین دین (مرجعیت دینی)» و «ولایت ظاهری»، پس از ایشان چه سرنوشتی پیدا می‌کنند؟ هنوز نیز نیاز جامعه هستند و ادامه دارند. ۱)

در این زمینه سه فرض مطرح است:

۲) ۱- قرآن کریم و پیامبر اکرم ﷺ در این باره سکوت کرده‌اند؛

۲- همچون مسئولیت اول، پایان این دو مسئولیت را نیز اعلام نموده‌اند؛

۳- جانشین را تعیین نموده و دو مسئولیت «تعلیم و تبیین دین» و «ولایت ظاهری» را بر عهده وی قرار داده‌اند. ۲

۳) (بطلان فرض اول این فرض) روشن است؛ زیرا قرآن کریم، هدایتگر مردم در همه امور زندگی است و ممکن نیست نسبت به این دو مسئولیت مهم که به شدت در سرنوشت جامعه اسلامی تأثیرگذار است، بی تفاوت باشد. همچنین پیامبر اکرم ﷺ آگاه‌ترین مردم نسبت به اهمیت و جایگاه این مسئولیت‌هاست و نمی‌تواند از کنار چنین مسئله مهمی با سکوت و بی‌توجهی بگذرد. در حقیقت، بی‌توجهی به این مسئله بزرگ، خود دلیلی بر نقص دین اسلام است؛ و این در حالی است که دین اسلام کامل‌ترین دین الهی است.

● فرض دوم نیز صحیح نیست؛ زیرا نیاز جامعه به حکومت و تعلیم و تبیین دین، پس از رسول خدا ﷺ نه تنها از بین نرفت، بلکه افزایش هم یافت. ۴) زیرا گسترش اسلام در نقاط دیگر، ظهور مکاتب و فرقه‌های مختلف، پیدایش مسائل و مشکلات جدید اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی را به دنبال داشت و نیاز به امام و رهبری که در میان انبوه افکار و عقاید، حقیقت را به مردم نشان دهد و جامعه را آن‌گونه که پیامبر اداره می‌کرد، اداره نماید، افزون‌تر می‌شد. ۶

علاوه بر اینکه اصولاً حکومت و اداره جامعه و تعلیم و تبیین دین، امری تمام شدنی و پایان‌پذیر نیست و همواره جامعه نیازمند حاکم و معلمی است که بتواند راه رسول خدا ﷺ را ادامه دهد و احکام اسلام را اجرا نماید.

● بنابراین فقط فرض سوم، منطقی و قابل قبول است؛ یعنی (رسول اکرم ﷺ)، به فرمان خداوند، با تعیین جانشین، به تداوم تعلیم و تبیین دین و دوام حکومت پس از خود در شکل «امامت» فرمان داده و مانع تعطیلی این دو مسئولیت شده است. ۷

فیلم (۱): آیا پیامبر اکرم ﷺ که درباره جزئی‌ترین مستحبات سخن گفته، تکلیف جامعه پس از خودش را، مشخص نکرده است؟

۸. چرا امامان باید از عصمت برخوردار باشد؟

۹. امامان کدام یک از مسئولیت‌های پیامبر (ص) را برعهده ندارند؟ پاسخ: دریافت و ابلاغ وحی

۱۰. چه کسی می‌تواند تشخیص دهد چه فردی شایسته امامت است؟ چرا؟

خداوند - زیرا فقط خداوند قادر به تشخیص عصمت که از ضرورت‌های امام شدن است می‌باشد.
تعیین امام

اکنون که نیاز به امام پس از رسول خدا ﷺ روشن شد، این سؤال پیش می‌آید که چه کسی امام را معین و معرفی می‌کند و چگونه می‌توان او را شناخت؟

از آنجا که امام همه مسئولیت‌های پیامبر اکرم ﷺ جز دریافت و ابلاغ وحی را دارد، بنابراین، باید همان صفات و ویژگی‌های پیامبر را نیز داشته باشد تا مردم به وی اطمینان کنند و راهنمایی‌های او را بپذیرند. از جمله این ویژگی‌ها «عصمت» است. البته تشخیص عصمت برای انسان‌ها ممکن نیست؛ یعنی انسان‌ها نمی‌توانند تشخیص دهند که چه کسی معصوم است و مرتکب هیچ گناهی نمی‌شود. بنابراین، همان‌طور که پیامبر از طرف خدا معرفی و معین می‌شود، تنها خداوند است که می‌تواند فرد شایسته مقام امامت را معرفی کند و به مردم بشناساند.

با تدبیر در آیات و روایات مطمئن و مسلم نقل شده از پیامبر و مطالعه تاریخ اسلام درمی‌یابیم که خداوند، امیرالمؤمنین علی بن ابی‌طالب (علیه السلام) را به جانشینی رسول خدا ﷺ و امامت بعد از ایشان منصوب فرموده و نیز امامان معصوم پس از ایشان را معرفی کرده است. در اینجا به برخی از آیات و روایات مربوط به این مسئله می‌پردازیم:

۱- نزول آیه انذار: حدود سه سال از بعثت گذشته بود که این فرمان از جانب خداوند برای

۱. معروف به آیه انذار

پیامبر آمد:

۲. همزمانی نزول این آیه با اعلام جانشینی حضرت علی (ع) برای اولین بار

و انذر عشیرتک الاقربین^۱ خویشان نزدیکت را انذار کن.

برای انجام این دستور، رسول خدا ﷺ چهل نفر از بزرگان بنی‌هاشم را دعوت کرد و درباره اسلام با آنان سخن گفت و آنان را به دین اسلام فراخواند و از آنان برای ترویج و تبلیغ اسلام، کمک خواست؛ همه مهمانان سکوت کردند و جوابی ندادند. در میان سکوت آنان، علی بن ابی‌طالب (علیه السلام) که در آن زمان نوجوانی بیش نبود، برخاست و گفت:

اعلام وفاداری حضرت علی (ع) به پیامبر (ص)

«من یار و یاور تو خواهم بود، ای رسول خدا».

درخواست پیامبر ﷺ، سه بار مطرح شد و هر بار، همه سکوت کردند و تنها علی (علیه السلام) قاطعانه اعلام آمادگی و وفاداری کرد. پس از آن، پیامبر ﷺ دست آن حضرت را در دست گرفت، بیعت ایشان را پذیرفت و به مهمانان فرمود:

معروف به حدیث یوم الدار

گوینده: پیامبر (ص)

در وصف: حضرت علی (ع)

«همانا این، برادر من، وصی من و جانشین من در میان شما خواهد بود».^۲

۱- سوره شعراء، آیه ۲۱۴. نکته: ابتدا آیه انذار نازل شد سپس حدیث یوم الدار بیان شد.

۲- تاریخ طبری، جریر طبری ج ۲، ص ۶۳ - ۶۲؛ کنز العمال، متقی هندی ج ۶، ص ۳۹۷. برای مطالعه کامل داستان، به کتاب «سلام بر خورشید» از سید علی اکبر حسینی، ج ۱، ص ۱۷۱ مراجعه کنید.

۱۱. آیه انذار در چه سالی نازل شد؟ پاسخ: حدود سه سال بعد از بعثت

۸۴

۱۲. خداوند و پیامبر (ص) در کدام آیات و روایات علی علیه السلام را به عنوان جانشین خود انتخاب کرده است؟

پاسخ: در آیات ۱. انذار ۲. ولایت ۳. تطهیر و در احادیث ۴. جابر ۵. ثقلین ۶. غدیر

۱۳. در آیه ولایت چه چیزی مشخص شده است؟ پاسخ: ویژگی های ولی و سرپرست مسلمان را مشخص کرده است

۱۴. متن قرآنی و ترجمه ی آیه ی ولایت را بنویسید؟

تفکر

به نظر شما تعیین جانشین توسط پیامبر، آن هم در شرایطی که ایشان هنوز موفقیتی کسب نکرده بود و حتی خویشانش نیز دعوت او را نپذیرفته بودند، چه پیام هایی در برداشت؟

اولاً، جانشینی پیامبر چنان اهمیتی دارد که از همان روزهای اول دعوت باید برای مردم مشخص شود. ثانیاً، جانشینی پیامبر ویژگی هایی دارد که نمی توان آن را به انتخاب مردم واگذار کرد. به همین جهت باید از همان ابتدا به مردم معرفی شود تا مردم آن جانشین را بشناسند

۲- **نزول آیه ولایت**: در یکی از روزها، فرشته وحی از جانب خداوند آیه ای بر پیامبر نازل کرد که در آن ویژگی های ولی و سرپرست مسلمانان مشخص شده بود:

﴿۱۴﴾ **إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ
وَ الَّذِينَ آمَنُوا
الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ
وَ يُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَ هُمْ رَاكِعُونَ^۱**

همانا ولی شما فقط خداوند و رسول او
و کسانی اند که ایمان آورده اند
همان ایمان آورندگانی که نماز را بر پا می دارند
و در حال رکوع، زکات می دهند. (۱۴)

با نزول این آیه، رسول خدا ﷺ دریافت که چنین واقعه ای رخ داده است و کسی در رکوع صدقه داده است و خداوند قصد دارد او را معرفی کند؛ با شتاب و درحالی که آیه را می خواند و مردم را از آن آگاه می کرد، به مسجد آمد و پرسید:

چه کسی در حال رکوع صدقه داده است؟

فقیری که انگشتری در دست داشت، به حضرت علی علیه السلام که در حال نماز بود، اشاره کرد و گفت: این مرد در حال رکوع، انگشتر خود را به من بخشید.

مردم که از محتوای آیه با خبر شده بودند، تکبیر گفتند و رسول خدا ﷺ نیز، ستایش و سپاس خداوند را به جا آورد.

آیه ولایت
نزول این آیه در چنین شرایطی و اعلام ولایت حضرت علی علیه السلام از جانب رسول خدا ﷺ، برای آن

بود که مردم با چشم ببینند و از زبان پیامبر بشنوند تا امکان مخفی کردن آن نباشد^۲

۱- سوره مائده، آیه ۵۵.

۲- بیشتر مفسران و مورخان اهل سنت و شیعه، از جمله طبری، رازی، ثعلبی، قشیری، خوارزمی، ابن حجر و ابن کثیر، این آیه را درباره امام علی علیه السلام دانسته اند. برای کسب اطلاعات بیشتر، به کتاب العدیر از علامه امینی، ج ۲، ص ۱۵۶ مراجعه کنید.

معروف به: آیه ی ولایت

در شأن: حضرت علی (ع)

زمان نزول آیه: هنگام نماز خواندن حضرت علی (ع)

بیان ویژگی های ولی و سرپرست مسلمانان: ۱. ایمان آورده اند. ۲. نماز بر پا می دارند. ۳. در حال رکوع زکات می دهند.

۱۵. حدیث جابر در کجا نازل شد؟ پاسخ: مدینه

۱۶. حدیث جابر پس از نزول کدام آیه و توسط چه کسی گفته شد؟

پاسخ: پس از نزول آیه ۵۹ نساء (همان آیه ی اطاعت - اولی الامر) - توسط پیامبر (ص) گفته شد.

دانش تکمیلی

«با توجه به اینکه امام علی علیه السلام در نماز حضور قلب داشتند، چگونه متوجه درخواست فقیر شدند؟»
برای مشاهده پاسخ این سؤال به سایت گروه قرآن و معارف بخش «دانش تکمیلی» مراجعه کنید.

«آیه ی ۵۹ سوره نساء است که به آیه ی اطاعت و اولی الامر معروف است. < مکان نزول: مدینه

۳- حدیث جابر: در یکی از روزها، در مدینه، جبرئیل بر پیامبر نازل شد و آیه ۵۹ سوره نساء را بر

ایشان خواند که قسمتی از آن چنین است:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا
أَطِيعُوا اللَّهَ

وَ أَطِيعُوا الرَّسُولَ وَ أُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ ...

ای مؤمنان،

از خدا اطاعت کنید

و از رسول و ولی امرتان اطاعت کنید.

معمولاً وقتی آیه ای نازل می شد و حکم کلی موضوعی را بیان می فرمود، یاران رسول خدا صلی الله علیه و آله نزد ایشان می آمدند و جزئیات حکم را می پرسیدند. مثلاً وقتی که آیات نماز نازل شد، یاران ایشان می خواستند چگونه نماز خواندن را بدانند، از این رو، پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله به مسجد آمد و به آنان فرمود: «این گونه که من نماز می خوانم، شما هم بخوانید»^۱. آن گاه نماز خواندن را به آنان تعلیم داد. وقتی این آیه هم نازل شد، جابر بن عبدالله انصاری نزد رسول خدا آمد و گفت: یا رسول الله، ما خدا و رسول او را شناخته ایم. لازم است «اولی الامر» را نیز بشناسیم.

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود:

«ای جابر، آنان جانشینان من و امامان بعد از من اند. نخستین آنان علی بن ابی طالب است و سپس به ترتیب: حسن بن علی، حسین بن علی، علی بن الحسین، محمد بن علی؛ و تو در هنگام پیری او را خواهی دید و هر وقت او را دیدی، سلام مرا به او برسان. پس از محمد بن علی به ترتیب، جعفر بن محمد، موسی بن جعفر، علی بن موسی، محمد بن علی، علی بن محمد، حسن بن علی و پس از ایشان فرزندش می باشد که هم نام و هم کنیه من است.^۲ اوست که از نظر مردم پنهان می شود و غیبت او طولانی می گردد تا آنجا که فقط افرادی که ایمان راسخ دارند، بر عقیده به او باقی می مانند»^۳.

محکم

< حدیث: جابر < مکان نقل: مدینه < گوینده حدیث: پیامبر (ص)

< مخاطب: جابر بن عبدالله انصاری < موضوع حدیث: توضیح آیه اطاعت

< براساس این حدیث، جابر بن عبدالله انصاری پنج امام اول را دید.

فیلم (۲): سروده ای در مدح اهل بیت علیهم السلام

۲- در فرهنگ و آداب و رسوم عرب برای افراد علاوه بر اسم، لقب و کنیه می گذارند و برای احترام شخص را با کنیه و یا لقب صدا می زنند. کنیه پیامبر «ابوالقاسم» و لقب ایشان «امین» است.

۳- کفایة الاثر، خزاز رازی، چاپ قدیم، ص: ۸؛ ينابيع المودة، سليمان بن ابراهيم القندوزي، ص: ۴۹۴؛ اثبات الهداة، حر عاملی، ج ۳، ص: ۱۲۳.

۱۷. پیامبر (ص) حدیث جابر را در جواب چه شخصی بیان کرد؟ پاسخ: جابر بن عبدالله انصاری

۸۶

۱۸. در حدیث جابر، پیامبر (ص) به جابر بن عبدالله انصاری گفت که کدام امام را در ایام پیری خواهی دید؟

پاسخ: محمد بن علی (یا همان امام باقر (ع))

ارتباط میان آیه و حدیث

با تفکر در آیه ۵۹ سوره نساء و حدیث جابر، پیام های زیر را تکمیل کنید.

۱- مسلمانان باید از **خدا** ، **رسول** و **اولی الامر** اطاعت کنند.

۲- از آنجا که این سه اطاعت در کنار هم قرار گرفته اند؛ سرپیچی از هر مورد **گناه و عملی حرام** است.

۳- از آنجا که مصداق **اولی الامر** در آیه مشخص نشده، برای آگاهی مردم و اشتباه نکردن آنها لازم است که رسول خدا ﷺ آن ها را معرفی کند.

۴- بنابر سخن پیامبر اکرم ﷺ کسانی که مصداق **اولی الامر** هستند، عبارت اند از: **دوازده امام معصوم (ع) از امام علی (ع) تا حضرت مهدی (ع)**

پیام های آیه ی اطاعت

۴- **حدیث ثقلین**: پیامبر اکرم ﷺ به طور مکرر، از جمله در روزهای آخر عمر خود، می فرمود:

من در میان شما دو چیز گران بها می گذارم:

کتاب خدا و عترتم، اهل بیتم را.

جنگ بزنید - ارتباط مستحکم داشته باشید

اگر به این دو **تمسک** جوئید

هرگز گمراه نمی شوید

و این دو هیچ گاه از هم جدا نمی شوند

تا اینکه کنار حوض کوثر بر من وارد شوند. **۱۹**

۱۹ (إِنِّي تَارِكٌ فِيكُمْ الثَّقَلَيْنِ

كِتَابَ اللَّهِ وَ عِترَتِي أَهْلَ بَيْتِي

مَا إِنْ تَمَسَّكْتُمْ بِهِمَا تَمَسَّكَ بِهِ قُرْآنٌ وَ أَهْلُ بَيْتٍ

لَنْ تَضِلُّوا أَبَدًا گمراه نشدن همیشگی معلول

وَ إِنَّهُمَا لَنْ يَفْتَرِقَا

حَتَّى يَرِدَا عَلَيَّ الْحَوْضَ

تفکر در حدیث

با تفکر در این حدیث، این پیام ها استخراج می شود:

۱- همان طور که قرآن و پیامبر از هم جدا نمی شوند، قرآن و اهل بیت ﷺ نیز همواره با هم اند.

۲- همان طور که قرآن همیشگی است، وجود معصوم نیز در کنار آن همیشگی است.

۳- در صورتی مسلمانان گمراه نمی شوند که **به قرآن و اهل بیت تمسک** جویند.

۴- نمی توان برای هدایت و سعادت اخروی، فقط از یکی از دو یادگار پیامبر ﷺ پیروی کرد؛

بلکه باید هم به قرآن و هم عترت (اهل بیت) متمسک شد.

۱- صحیح مسلم، مسلم بن حجاج نیشابوری، ج ۴، ص ۱۸۷۳، روایت شماره ۲۴۰۸۰؛ این حدیث متواتر است و آن قدر از علمای اهل سنت و شیعه نقل شده است که جای تردید ندارد. برای کسب اطلاعات بیشتر به کتاب امام شناسی، علامه حسینی تهرانی، ج ۱۳، مراجعه کنید.

۲۱. حدیث منزلت توسط چه کسی و در وصف چه کسی بیان شد؟ از زبان پیامبر اکرم (ص) در وصف حضرت علی (ع)

۲۲. ترجمه ی حدیث منزلت را بنویسید؟

۲۳. حَجَّةُ الْبَلَاغِ وَ حَجَّةُ الْوَدَاعِ چیست؟

۵- حدیث منزلت: وقتی خداوند حضرت موسی علیه السلام را مأمور مبارزه با فرعون کرد، آن حضرت از خداوند خواست که برادرش هارون را مشاور، پشتیبان و شریک در امر هدایت مردم قرار دهد. خداوند نیز درخواست حضرت موسی علیه السلام را پذیرفت^۱ و او را مشاور و وزیر وی قرار داد.

جایگاه حضرت علی (ع) نزد پیامبر (ص) مانند جایگاه هارون نزد حضرت موسی (ع) است یعنی مشاور، پشتیبان و شریک در امر هدایت بود.

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله نیز بارها به حضرت علی علیه السلام فرمود:

أَنْتَ مِنِّي

۲۲ (تو برای من)

بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى

به مانند هارون برای موسی هستی!

إِلَّا أَنَّهُ لَا نَبِيَّ بَعْدِي^۲

جز اینکه بعد از من، پیامبری نیست) ۲۲

۶- حدیث غدیر^۳ (پیامبر گرامی اسلام در سال دهم هجرت عازم مکه شد تا فریضه حج را به جا آورد.

این حج که در آخرین سال زندگی ایشان^۴ برگزار شد، به «حَجَّةُ الْبَلَاغِ»^۵ و «حَجَّةُ الْوَدَاعِ» مشهور است) ۲۳ در این حج، هزاران نفر شرکت کرده بودند، تاروش انجام دادن اعمال حج را از رسول خدا صلی الله علیه و آله فراگیرند و حج را با ایشان به جا آورند. پس از برگزاری حج و در مسیر بازگشت به مدینه، در روز هجدهم ماه ذی الحجه، در محلی به نام غدیر خم^۶ این آیه نازل شد:

مخاطب آیه: پیامبر (ص)

يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ

ای رسول،

خواست خدا از پیامبر:

بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ

آنچه از سوی پروردگارت بر تو نازل شده برسان،

ابلاغ پیام و انجام ماموریت

وَ إِنْ لَمْ تَفْعَلْ

و اگر چنین نکنی،

(اعلام جانشینی حضرت علی (ع))

فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ

رسالتش را ادا نکرده ای

اهمیت ابن ماموریت:

وَ اللَّهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ

و خداوند تو را از مردمان حفظ می کند؛

به اندازه تمام وظیفه رسالت است

خداوند از خطرات بزرگ این ماموریت إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ^۷

تضمین امنیت پیامبر (ص) توسط

خداوند، کافران را هدایت نمی کند.

۱- سوره طه، آیات ۲۹ تا ۳۵.

۲- علامه حسینی تهرانی رحمته الله علیه در جلد دهم امام شناسی می گوید که این حدیث مورد اتفاق علمای اسلام از اهل سنت و شیعه است. همچنین: منابع الموده، سلیمان بن ابراهیم القندوزی باب ۶، ص ۵.

۳- واقعه غدیر هفتاد روز قبل از وفات پیامبر اتفاق افتاد.

۴- الکامل فی التاریخ، ابن اثیر، ج ۲، ص ۳۰۳ و الغدیر، علامه امینی، ج ۱، ص ۳۱.

۵- غدیر به معنای برکه آب، و خم نام محل تلاقی راه های مدینه، عراق، شام و مصر بود و کاروانیان در آنجا به هم می رسیدند یا از هم جدا می شدند.

۶- آیات قرآن کریم به تدریج بر پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله نازل شده است. گاهی یک آیه و گاهی چند آیه به مناسبتی خاص بر پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله نازل می شد و سپس پیامبر می فرمود آن آیه یا آیات را در کدام سوره و آیه چندم قرار دهند. به جز سوره های کوچک، کمتر پیش می آمد که یک سوره کامل، یک جا نازل شود. به مناسبت هایی که آیه برای آنها نازل شده «شان نزول» می گویند. به همین جهت، شأن نزول آیه ممکن است با جایگاه آیه در سوره متفاوت باشد. این آیه نیز که در سوره مائده قرار گرفته، مانند بسیاری دیگر از آیات، به مناسبتی که در اینجا توضیح داده شده، نازل شده و سپس در سوره مائده قرار گرفته است.

۲۴. آیه ی تبلیغ در کجا و در چه روزی نازل شد؟ پاسخ: در مسیر بازگشت به مدینه در محلی

به نام غدیر خم - در روز ۱۸ ذی الحجه سال دهم هجری

۲۵. نکته: ابتدا آیه تبلیغ نازل شد بعد حدیث «یا ایها الناس من اولی الناس بالمؤمنین» و سپس حدیث غدیر بیان شد.

تدبیر در قرآن

در این آیه، تدبیر کنید و به سؤال های زیر پاسخ دهید.

- ۱- خداوند چه فرمانی به پیامبر می دهد؟ آنچه که بر او نازل شده به مردم برساند و ابلاغ کند.
- ۲- اهمیت این فرمان چقدر است؟ به اندازه ای که اگر انجام نشود، اصل رسالت به انجام نرسیده است.
- ۳- چرا خداوند به پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وعده می دهد که او را حفظ خواهد کرد؟ زیرا ابلاغ این پیام منافع برخی را به خطر می انداخت و احتمال آن بود که به مخالفت برخیزند.

بعد از نزول این آیه، پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دستور داد همه توقف کنند تا بازماندگان برسند و آنان که پیش رفته اند، برگردند. ظهر شده بود؛ ابتدا نماز را به جا آوردند و سپس، پیامبر در یک سخنرانی مهم و مفصل با مردم سخن گفت و آنان را برای دریافت آن پیام بزرگ آماده کرد. در قسمتی از این سخنرانی از مردم پرسید:

و این جمله را سه بار تکرار کرد.

در پایان سخنرانی نیز از حاضران خواست که مطالب گفته شده را به غایبان برسانند. پس از آن، مردم برای عرض تبریک و شادباش به سوی امام آمدند و با وی بیعت کردند.

در وصف ماجرای غدیر: حاضران به غایبان برسانند

فیلم (۳): غدیر مولايمان علی عَلَيْهِ السَّلَام در سخن بزرگان اهل سنت

۲۷. چرا امامان نیز باید از مقام عصمت برخوردار باشند؟

۲۸. کدام آیه ی قرآن به عصمت اهل بیت (ع) اشاره دارد؟ پاسخ: آیه ی تطهیر

۲۹. کدام همسر پیامبر (ص) روایتگر ماجرای نزول آیه ی تطهیر بود؟ پاسخ: ام سلمه

تفکر در حدیث

درباره واقعه بزرگ غدیر بیندیشید و به سؤال های زیر پاسخ دهید :

الف) چرا مراسم غدیر هم زمان با بزرگ ترین اجتماع مسلمانان برگزار شد؟ پاسخ صفحه ۸۲

ب) چرا خداوند انجام ندادن این مأموریت را مساوی با عدم انجام رسالت اعلام کرد؟ پاسخ صفحه ۸۲

ج) تبریک و تهنیت مردم به حضرت علی علیه السلام پس از پایان مراسم، نشانه چیست؟ پاسخ صفحه ۸۲

د) چرا کلمه «مولی» در حدیث غدیر به معنای سرپرست است، نه دوست؟ پاسخ صفحه ۸۲

سخنان پیامبر صلی الله علیه و آله در این واقعه از جهت سلسله روایان حدیث، چنان محکم است که شاید کمتر

حدیثی مانند آن وجود داشته باشد. صد و ده نفر از اصحاب پیامبر که در غدیر حاضر بوده اند، آن را

بی هیچ واسطه ای از پیامبر نقل کرده اند. دانشمندان و تاریخ نویسان و مفسران بزرگ جهان اسلام نیز این

واقعه را با مدارک زیاد در کتاب های خود آورده اند که نام ۳۵۰ نفر از آنها در کتاب «الغدیر» آمده است.

اگرچه تا سال ها بعد از رحلت پیامبر، زمامداری مسلمانان به امام علی علیه السلام نرسید و واقعه عظیم غدیر

نادیده گرفته شد، اما چگونگی برگزاری این مراسم و سخنان رسول خدا صلی الله علیه و آله روشنگر بسیاری از

اتفاقات پس از ایشان است.

عصمت ائمه اطهار علیهم السلام

۲۷) (از آنجا که امام علی علیه السلام و دیگر امامان علیهم السلام دو مسئولیت رهبری و مرجعیت دینی مسلمانان را پس از

رسول خدا صلی الله علیه و آله بر عهده دارند و کردار و گفتار آنان اسوه و راهنمای مسلمانان است، ضروری است

که آنان نیز مصون از گناه و خطا باشند) چنان که توضیح داده شد، ضرورت داشتن این ویژگی، یکی از

دلایل معرفی امام از جانب خداست.

در آیاتی از قرآن کریم و سخنان رسول خدا صلی الله علیه و آله به این مسئله اشاره شده است. یکی از آنها نزول

آیه تطهیر است :

اُمّ سلمه، همسر رسول خدا صلی الله علیه و آله می گوید : روزی ایشان در خانه استراحت می کرد که دختر بزرگوارش

فاطمه زهرا علیها السلام وارد شد و سلام کرد. پیامبر صلی الله علیه و آله پاسخ داد و ایشان را به کنار خود دعوت کرد. حضرت

فاطمه علیها السلام نزد پیامبر رفت و در کنار ایشان نشست. پس از وی، حضرت علی علیه السلام، امام حسن علیه السلام و امام

حسین علیه السلام آمدند. رسول خدا صلی الله علیه و آله آنان را نیز در کنار خود جای داد. آنگاه برای آنان این گونه دعا کرد و فرمود :

«خدا یا! اینان اهل بیت من اند؛ آنان را از هر بلیدی و ناپاکی حفظ کن!»^۱

۱- الغدیر نام مجموعه گران بهایی در اثبات واقعه غدیر است که یکی از دانشمندان عالی قدر شیعه در عصر حاضر - علامه امینی - آن را در یازده جلد به زبان عربی نوشته است و خلاصه آن به فارسی در یک جلد ترجمه شده است.

۲- الکافی، کلینی، ج ۱، ص ۲۸۶.

◀ دعای پیامبر (ص)

◀ مقدمه و علت نزول آیه تطهیر

۳۰. امام توسط چه کسی تعیین می شود؟ پاسخ: توسط خداوند

۳۱. امام کدام یک از مسئولیتهای پیامبر (ص) را بر عهده نداشت؟ پاسخ: دریافت وحی

۳۲. متن قرآنی و ترجمه ی آیه ی تطهیر را بنویسید؟

۳۳. در زمان نزول آیه تطهیر کدام یک از اهل بیت حضور داشتند؟

در همین زمان، فرشته وحی آمد و آیه تطهیر را قرائت کرد.

همانا خدا اراده کرده که دور گرداند

از شما اهل بیت پلیدی و ناپاکی را

و شما را کاملاً پاک و طاهر قرار دهد. ۳۲

﴿۳۲﴾ (أَنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ

عَنكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ

وَ يُطَهِّرَكُم تَطْهِيرًا) ۲

معروف به آیه ی تطهیر

با تفکر در این آیه در می یابیم که :

۱- این آیه، تعداد خاصی از خانواده پیامبر را در بر می گیرد که مقام عصمت دارند؛ یعنی در اینجا

افراد خاصی از اهل بیت مورد نظر است و شامل سایر بستگان پیامبر نمی شود.

علاوه بر این تعداد خاص معصوم اند، سخن و عمل آنان، مطابق با دین و بیان کننده دستورات الهی

درباره آیه تطهیر

است.

پیامبر اکرم ﷺ برای آگاهی مردم از این موضوع، مدت ها هر روز صبح، هنگام رفتن به مسجد از

در خانه حضرت فاطمه علیها السلام می گذشت و اهل خانه را «اهل بیت» صدا می زد و آیه تطهیر را می خواند. ۳

تذکر : از آنجا که در زمان نزول این آیه از میان اهل بیت فقط امام علی، حضرت فاطمه، امام حسن

و امام حسین حضور داشتند، در این واقعه تنها نام این چهار بزرگوار ذکر شده است. در سخنان

دیگر پیامبر ﷺ، امامان بعدی هم جزء اهل بیت شمرده شده اند.

بیشتر بدانیم

نشانه های دیگری در این رخداد تاریخی وجود دارد که نشان می دهد کلمه «اهل بیت» در این

آیه به طور خاص به کار رفته است و سایر وابستگان، از جمله همسران پیامبر را شامل نمی شود :

۱- رسول خدا ﷺ فقط این چهار نفر را کنار خود پذیرفت و در هنگام دعا فرمود «اینان از

اهل بیت من اند»؛ بلکه فرمود : «اینان اهل بیت من اند».

۲- نقل کننده این واقعه، ام سلمه همسر پیامبر ﷺ است که خودش جزء آن جمع نبوده است

و این نشان می دهد که «اهل بیت معصوم» فقط همین افرادند.

۳- این آیه، پاکی و عصمت کامل را بیان می کند. هیچ یک از همسران پیامبر ﷺ ادعای

عصمت نکرده اند.

۴- در تاریخ ذکر نشده است که همسران رسول خدا ﷺ، چه در زمان پیامبر ﷺ و چه پس از

۱- مقصود از پلیدی و ناپاکی در این آیه، گناه و آلودگی است.

۲- سوره احزاب، آیه ۳۳.

۳- کتاب های بزرگ اهل سنت، مانند صحیح مسلم، سنن ترمذی، صحیح بخاری، مسند احمد بن حنبل، سنن بیهقی، الدر المنثور سیوطی و أسد الغابه ابن اثیر، آیه تطهیر را در حدیث همین پنج تن نقل کرده اند (غایه المرام، هاشم بن سلیمان بحرانی، ص ۲۸۱).

۳۴. آیه تطهیر شامل أم سلمه همسر پیامبر (ص) نیز می باشد و ایشان دارای مقام عصمت است ص غ

۳۵. با توجه به سخنان پیامبر (ص) اهل بیت (ع) چه کسانی هستند؟ پاسخ : دوازده امام (ع) و حضرت فاطمه (س)

۳۶. لازمه‌ی عهده دار شدن مسئولیت امامت چه چیزی است؟ پاسخ: داشتن علم کامل و عصمت از گناه و اشتباه

۳۷. حضرت فاطمه (س) نیز از علم و عصمت کامل برخوردار بوده است. ص غ

رحلت ایشان، آیه تظهير را در مورد خود به کار ببرند و از این آیه برای اثبات عصمت خود استفاده کنند.
۵- آیات دیگری در قرآن هست که سربچی و نافرمانی برخی همسران رسول خدا ﷺ را یادآوری و آنان را به خاطر نافرمانی از رسول خدا سرزنش می کند (از جمله آیات ۱ تا ۵ سوره مبارکه تحریم).

نتیجه گیری

با بررسی این آیات و احادیثی که گفته شد، روشن می شود :

الف) پیامبر اکرم ﷺ با هدایت و راهنمایی خداوند، حضرت علی ع و یازده فرزند ایشان را به جانشینی خود معرفی کرده است و آنان عهده دار مسئولیت امامت اند.

ب) لازمه این مرتبه از جانشینی، علم کامل و عصمت از گناه و اشتباه است؛ همان گونه که رسول خدا ﷺ این دو ویژگی را دارا بود.

ج) حضرت فاطمه زهرا ع جزء اهل بیت است و اگرچه عهده دار امامت نبوده، اما علم و عصمت کامل دارد و پیروی از کلام و رفتار وی بر همه مسلمانان واجب و سرچشمه هدایت و رستگاری است.

پیشنهاد

۱- مراسم غدیر را در شعر یا نثری شیوا به تصویر بکشید، یا آن را در قالب طرحی زیبا نقاشی کنید.

۲- داستان عشیره اقرین، یا واقعه غدیر یا حدیث کساء را به صورت داستان گویی و براساس کتاب «سلام بر خورشید»، در قالب نمایش اجرا کنید.

معرفی کتاب

معرفی کتاب جهت مطالعه بیشتر

فایل پی دی اف کتاب های معرفی شده در این بخش، در سایت گروه قرآن و معارف به آدرس <http://quran-dept.talif.sch.ir> در بخش «معرفی کتاب» موجود است.

نام کتاب	نویسنده	انتشارات	مخاطب
شمیم ولایت	عبدالله جوادی آملی	اسراء	معلم
ولایت علی <small>ع</small> در قرآن و سنت	مرتضی عسکری	اصول دین	معلم/ دانش آموز
ولایت در کتاب و سنت	غلامرضا مغینه	مشعر	معلم/ دانش آموز